

Sivistävää keskustelua 31.1.2023

Aihe: Tosiassiallinen - Mielivaltainen

Keskustelussa tuli hyvin esiin monia väittämiä, kysymyksiä ja mahdollisia vastauksia.

Tässä osittainen yhteenveto aihepiireittäin.

Kysymyksiä

- Ovatko käsitteet toistensa vastakohtia?
- Onko sattuma mielivaltaista?
- Onko tiede tosiassiallista?
- Onko laki tosiassiallista?
- Onko länsimainen näkemys tosiasioista mielekäs?

Määritelmiä

- Mielivalta vaatii tietoisuuden.
 - Vihje nimessä: **mieli** käyttää **valtaa** muuttaa kehon toimintaa
 - Muuten kyse jostain muusta: keho valitsee seuraavan toimen sisäisten rakenteiden perusteella.
 - Tietoisuuden määrittely ei kuitenkaan selkeää.
 - verrattuna muihin eläimiin: dolfiini, varis, simpanssi, jne.
- Sattumanvaraisuus on osittain eri asia
 - Myös tietoinen mieli voi valita (melko) sattumanvaraisesti, mutta sattumanvaraisuus ei vaadi mieltä.
- “Tosiasia on [tosin] hyväksytty uskomus”
- Tosiasia on (jotenkin) todennettu asia/toimintatapa. Esim. Tieteellisesti.
 - Tarkoitus olla yhteinen kaikille ihmisille.
- Totuus != tosiassiallisuus
 - “Täydellisen” totuuden tavoittelu on filosofian/teologian/ideologian alaa.

Tiede

- Tieteellinen menetelmä rajoittaa sattumanvaraisuuden vaikutusta toistojen ja muuttujien poistamisen avulla.
 - Esim. “Double blind” -kokeella vähimmäistetään kokeeseen osallistuvien (tutkijoiden ja tutkittavien) henkilökohtaisten ominaisuuksien ja mielipiteiden vaikutus kokeen tulokseen.
- Tieteelliset tosiasiat aikasidonnaisia
 - Näkemykset muuttuu ajan myötä (vertaa 20, 100, 500 vuotta taaksepäin)

- Jotkin valinnat mielivaltaisia
 - Esim. koordinaatiston nollakohdan valinta
 - Esim. lääketieteessä tietyt sairausluokitukset (mielenterveys?)

Vertauskuvia

- Palapelissä on säännöt ja vain yksi mahdollinen lopputulos (tosiasiat), mutta sen voi koota missä tahansa järjestyksessä tai jättää kokoamatta (mielivalta).
- Aamupalan valinta on mielivaltainen teko, mutta silläkin on tosiasialliset seuraamukset ihmiseen ja maailmaan (terveys, ympäristönkuormitus, taloudellinen hyöty myyjälle, jne.)
- Rahan jako. Mielivaltainen, jos yksi päättää, mutta entä jos kaikki asianosaiset päättää yhdessä?

Käsitteiden kahtiajako

- Missä menee kokevan ja koettavan ero? *{subject / object}*
 - Maailma on ihmisen *“Itselle punottu mielipiteiden verkko”*.
 - Henkilökohtaiset asiayhteydet määrittää myös tosiasioiden pohjan, eli ajattelu perustuu ympäristöön ja kehoon.
- Järki vai tunteet?
 - **Kylmät** tosiasiat ja **kuumat** tunteet? Tuntoaistimuksia molemmat!
 - Tunteet ovat luonnollisen kehityksen tulosta.
 - ↳ Muodostuneet menneen maailman perusteella
 - ↳ Järki paikkaa, kun tunteet ovat ristiriidassa ympäristön kanssa
 - “Jos kaikkea pitäisi ajatella, ei pärjäisi”
 - ↳ Tunteet vähentää voimavarojen kulutusta, yksinkertaistaa elämää.
 - ↳ Tulee kuitenkin ylläpitää tasapainoa, jotta kykenee elämään ristiriidattomasti
 - Yhteisöllinen “äly” on tunnepohjaista
 - ↳ Lajikumppanin huomioon ottaminen vaatii tietyt perustunteet (esim. myötätunto)
 - Kirja mainittu: *Descartesin virhe : emootio, järki ja ihmisen aivot*
 - ↳ <https://vaski.finna.fi/Record/vaski.383643>

Onko vastakkainasettelu mielekästä ensinkään?

Erilaisia näkemyksiä:

- *“Eurooppalainen”* Aristoteleen perintönä saatu johdonmukainen ajatusmalli, jossa ajatuksen tasolla tehdään selkeät erot eri asioiden välillä. (On olemassa A, B ja C. Niiden välillä yhteyksiä $A \rightarrow B$, $B \rightarrow C$).

- “Aasialainen” esim. buddhalaisuudesta ja kiinalaisesta ajattelusta löytyvä hämärämpi ja epätarkempi ajatusmalli, jossa hyväksytään asioiden monimutkainen päällekkäisyys
 - Jokin voi olla osittain “hyvä” ja osittain “paha” samaan aikaan
 - “Voin olla väärässä, koska olen vain pieni osa maailmaa.”
 - Vaatii paljon ymmärrystä, eli voimavaroja, mutta lähempänä maailman olemusta.
- Alkuperäisheimojen luonnonläheinen ajatusmalli, jossa havainto, kokemus ja päättely yhdistyvät. Vaistonvarainen, aavistukseen *{intuition}* perustuvaa ajattelua.
 - Tunteet, vaistot perustuu sisäänrakentuneeseen ja elämän aikana opittuun hahmontunnistukseen. Näin eläimet ovat pysyneet elossa selviytymistaistelun tiimellyksessä.
 - ↳ Vaaran tunnistaminen estää kuoleman, vaikka viekin voimavaroja.
 - “Aavistus on hyvä renki, mutta huono isäntä.”

“Tekoäly”

Hahmontunnistus käytössä myös nykyaikaisessa tietotekniikassa:

- Facebook/yms. mainostaa käyttäjän teoista opittujen ennustusmallien perusteella.
 - Jos malli on karkea, se oppii tunnistamaan vain isoja kokonaisuuksia, eli “vaistonvaraisesti” tekemään yleistyksiä (ei ymmärrä yksilöiden monimutkaisuutta/ainutlaatuisuutta)
 - ↳ Johtaa herkästi tunteellisten nappuloiden paineluun → esim. Poliittiseen johdatteluun.
 - Tiedottomat algoritmit vaikuttaa yhteiskuntien tulevaisuuteen ilman ihmisten tekemiä päätöksiä.
 - ↳ Esim. Syrjivät asenteet voi siirtyä malleihin ja niiden tekemiin ennustuksiin koulutuksessa käytetyn aineiston kautta.

Politiikka ja laki

- Puoluepolitiikassa määritetään oma todellisuus (omat tosiasiat). Tämän viitekehyksen sisällä tehdyt väittämät pitävät kiistämättä paikkansa.
 - Esim. Vapauden määritelmä:
 - Valtio rajoittaa yksilöitä mahdollisimman vähän?
 - Valtio tukee yksilöitä mahdollisimman paljon?
 - “Tosiasia” → poliittinen lyömä-ase
 - Esim. “[Tarkkaan valikoimamme] tutkimus paljastaa, että ihmiset haluaa vähemmän valtion holhousta!”
 - Toisto ei ole ainoastaan tehokeino. Oma totuus luodaan asioita toistamalla ilman asioiden todentamista.

- Lain säätäjät ovat (osittain) mielivaltaisia → lain tulkinta on (osittain) mielivaltaista → oikeuden tuomiot ovat (osittain) mielivaltaisia.
 - Yleinen tulkinta määrää "totuuden".
 - Tulkittu "totuus" hakee aina paikkaansa.
 - Johtaa erilaisiin lopputuloksiin yksilötasolla. Reilua?
- Mielivalta lisääntyy kun valta keskittyy yhdelle ihmiselle (esim. **Putin** ja "fasisteja koko länsi" -**valtiopropaganda**) tai yhdelle poliittisen järjestelmän osalle (esim. Yhdysvalloissa presidentti. Muista myös **Trump** ja rajaton **Twitterin** käyttö.)
- Omistusoikeuden määrittely oikeudellisesti on myös epämääräinen. "Mitä kuuluu kenellekin?"
 - Käytetäänkö nykyisiä oikeudellisia sopimuksia?
 - Entä jälkikäteisperustelut?
 - Oikeuttaako [kaukainen] menneisyys muuttamaan nykyisiä omistusoikeuksia korvausten muodossa *{reparations}*